
MÜSTƏQİLLİK İLLƏRİNDƏ YENİ MƏDƏNİYYƏTİN İNKİŞAFINDA QADININ ROLU

Müstəqilliyimizin ilk illərindən başlayaraq sosial-siyasi və gender problemlərinin həllinin əsası qoyulmuşdur. Bu elə bir dövr idi ki, nə Birləşmiş Millətlər Təşkilatı, nə də Avropa Şurası müzakirələrdə lazımı səviyyədə qadın problemləri və gender məsələsində müəyyən nəticələrə gələ bilməmişdilər. Azərbaycan gerçəkliyində məhz ulu öndər Heydər Əliyev hakimiyyətə gələndən sonra bu ən aktual problemin həlli üçün geniş imkanlar açıldı. Bu dövrdə qadın obrazını cəmiyyətdə necə təsəvvür etmək olardı? Azərbaycanda qadın siyasət, təhsil, səhiyyə, dövlət idarəçiliyi və s. sahələrdə fəal çalışan vətəndaşdır.

Ölkəmizdə qısa bir vaxtda həyatımızın müxtəlif sahələrində qadınların sayı bir-neçə dəfə artmışdır. Belə bir vüsət ulu öndərin müdrikliyi və uzaqgörənliyi sayəsində mümkün olmuşdur. O, cəmiyyətimizin bütün həyat fəaliyyəti sahələrində qadınların iştirakını arzulamış və öz demokratik idarəetmə prinsiplərini həyata keçirməklə buna nail olmuşdur. O dövrdə sovetlər ittifaqının müxtəlif şəhərlərində fəaliyyət göstərən nüfuzlu universitetlərində təhsil almaq üçün göndərilən tələbə kontingenti tərkibində qızların sayının çox olmasına xüsusi fikir verirdi.

Cəmiyyətinin elə bir sosial institutu, elə bir fəaliyyət sahəsi yoxdur ki, qadınlarımız fəal çalışmasınlar. Cəsarətlə demək olar ki, həmin dövrdə fəal qadın hərəkəti yaranmışdı və bu cəmiyyətimizin sosiomədəni həyatının canlanmasına səbəb olmuşdu. Ölkədə yaranmış sağlam mədəni mühit qadınlarımızın rəhbər vəzifələrə seçilməsi üçün əlverişli şərait yaratmışdı. Qadınların öz peşə sahələrində xalqımızın onlara olan etimadını şərəflə doğruldurdular. Tarixən Azərbaycan qadını öz zəkası, müdrikliyi, sədaqəti, qəhrəmanlığı, vəfası, analıq qayğısı ilə xalqımızın, öz ata və analarının adını uca tutmuşdur.

Dünya mədəniyyətinin incilərini dərinlən öyrənən qadınlarımız milli dəyərlərimizdə qorunub saxlanılmasında mənəvi tərbiyəsilə övladlarına milli-mədəni dəyərlərin aşılmasında müstəsna rol oynamışlar. Azərbaycan qadını

xalqımızın tarixində taleyüklü problemlərimizin həllinə öz layiqli töhvəsini vermişdir. Artıq müstəqillik dövründə Azərbaycan Respublikasının 1995-ci ildə qəbul olunmuş konstitusiyası qadınların kişilərlə bərabər hüququnu təsdiq etdi və demokratik dövlət quruculuğu prosesində onların fəal iştirakının hüquqi bazasını yaratdı. Ümumiyyətlə 1990-cı illərin ortalarında ölkədə yaranmış sosial və iqtisadi sabitlik qadın hərəkətinin genişlənməsi üçün ictimai zəmin yaratmışdır. Ölkənin mədəni həyatının canlanmasında qadınlarımızın peşə fəallığının da artması üçün əlverişli sosio-mədəni mühit formalaşmışdır.

Ümummilli liderin qadınlarımız haqqında dediyi bu qiymətli mülahizəsini qeyd etməmək mümkün deyil: “Azərbaycan xalqı həmişə qadına, onun cəmiyyətin həyatında oynadığı rola, tutduğu yüksək mövqeyə hörmətlə yanaşmışdır. Xalqın ən əziz, qiymətli və müqəddəs hesab etdiyi vətən, torpaq, dil anlayışları ana dili ilə bərabər tutulmuşdur. Qadın adına göstərilən dərin ehtiram, sonsuz ana məhəbbəti söz sənət abidələrimizdə öz parlaq təcəssümünü tapmışdır. Ədəbiyyatımızın və mədəniyyətimizin nümayəndələri öz əsərlərində Azərbaycan qadınının mərdliyini gözəlliyini mənəvi saflığını vəsf etmişlər” [1].

“Gender inkişafda” layihəsinin həyata keçirildiyi dövrdə Heydər Əliyev “Azərbaycanda qadınların rolunun artırılması haqqında” Sərəncam imzalamışdır. Bu sənəddə daha çox diqqət yetirilməli məsələlər vurğulanır. 1998-ci il yanvarın 14-də Heydər Əliyevin imzaladığı fərmana əsasən qadın siyasətinin daha geniş həyata keçirilməsi məqsədilə Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi yaradılmışdı. Fərəhli haldır ki, MDB məkanında bu komitə qadın problemləri ilə məşğul olan ilk dövlət strukturudur.

Ölkə Prezidenti İlham Əliyev respublikamızın qazandığı uğurlarda qadınlarımızın rolunu xüsusi qeyd edir. Onun hər il 8 mart Beynəlxalq Qadınlar günü münasibətilə ünvanlandığı təbriklər “xalqımızın qadınlara olan dərin ehtiramın təcəssümüdür”. Onun fikrincə, “qadınlarımıza xas olan işgüzarlıq, müdriklik, yüksək daxili mədəniyyət və xalqımızın yüzillər boyu təşəkkül tapmış zəngin milli-mənəvi sərvətlərinə sədaqət müasir Azərbaycan qadınının ictimai həyatımızda mövqeyini və simasını müəyyən edir”. Bu o deməkdir ki, ailə qadın və uşaq problemlərinin həlli Azərbaycan dövlətinin siyasətində prioritet istiqamətidir. Bunu xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, qadınlarımızın sosial-mədəni inkişafına birbaşa xidmət edən qanunvericilik aktlarının hazırlanmasında və qəbul edilməsində Mehriban xanım Əliyevanın rolu əvəzedilməzdir. Ölkəmizdə qadın hərəkətinin lideri olmaqla, Azərbaycanın tərəqqisi, qadınlarımızın firavan yaşaması üçün M. Əliyeva genişmiqyaslı

fəaliyyət həyata keçirir. O, özü milli qadınlığımızın obrazının parlaq təcəssümüdür. Bu gün qadınlarımız aparıcı ictimai qüvvəyə çevrilmişdir. Bu fonda azərbaycanlı sənətkar qadınların bədii mədəniyyətimizin müxtəlif istiqamətlərinin inkişafında rolu müstəsnaadır.

Sənət dünyasında, xüsusilə Azərbaycan təsviri sənətində elə bir rəssam yoxdur ki, yaradıcılığında qadın mövzusuna müraciət etməsin, dolğun qadın obrazını yaratmasın. Tanınmış rəssamlarımız Tahir Salahov, Mikayıl Abdullaev, Böyükəğa Mirzəzadə, Vəcihə Səmədova və b. qadınların obrazını kətan üzərində canlandırıblar. Tahir Salahovun, “Ana portreti”, “Aydan”, “Alagöz”, “Varvaranın portreti”, “Aktrisa İ.Miroşniçenkonun portreti”, “Rəqqasə Tamara xanımın portreti” və b. qadın gözəlliyini, şəxsiyyətini, qadının mənəvi dünyasını vəsf edən görkəmli sənət nümunələridir. Bu kontekstdə digər rəssamlarımızın da nümunələrindən bəhs etmək mümkündür. Lakin biz diqqəti daha çox qadın təsviri sənət ustalarının, bədii mədəniyyətin bəzi sahələrini inkişaf etdirən qadın rəssamlarımızın yaradıcılığına qısa da olsa toxunmaq istərdik. İlk peşəkar rəssamlıq təhsili almış Maral Rəhmanzadə Azərbaycan milli rəssamlıq məktəbinin görkəmli nümayəndəsidir. Onun əsərləri bu gün də müasir rəssamlarımızın yaradıcılığı üçün bir nümunədir. Hələ 1952-ci ildə qrafika rəssamlarının Londonda keçirilmiş sərgisində M. Rəhmanzadə uğurla iştirak etmiş, sərgidən sonra Londonda nəşr olunmuş dünyanın ən məşhur qrafik rəssamlarından bəhs edən kitabda onun yaradıcılığı haqqında da bəhs edilmişdir [1]. Azərbaycan qadınının obrazı, həyatı, məişəti, əməyi M.Rəhmanzadə yaradıcılığının aparıcı istiqamətlərindən biridir. “Azərbaycan qadını keçmişdə və indi” (1940), “Qadınlar müharibə illərində” (1942) – adlı özünün ilk əsərlərində M.Rəhmanzadə milli koloriti sənətkarlıqla verə bilmişdir. O, Neft daşlarında işləməyə getmiş ilk rəssam idi. O, Xəzərin fəlakətləri ilə üz-üzə dayanan cəsarətli Bakı neftçilərinin cəsur əməyini təcəssüm etdirmiş, onların fədakar əməkçi obrazını özünəməxsus sənətkarlıqla yarada bilmişdir.

Müasir qadın təsviri sənət ustaları müxtəlif janrlarda çalışırlar. Təsviri sənəti özünə həyat ideal seçən Ülviyyə Zahidovanın yaradıcılığı öz əlvanlığı, milli koloriti ilə seçilir. Rəssamın yaradıcılığının uğurlu nailiyyəti olan Qusar, Quba, Abşeron, Kislovodsk, Moskva ətrafı mənzərələri canlı obrazlığı ilə tamaşaçının diqqətini cəlb edir. Onun “Nar və heyva”, “Armudlar”, “Alma və narlar” kimi natürmortları rənglərin əlvanlığı ilə nəzəri cəlb edir. Sənətsünas alimlərin fikrincə, Ü.Zahidova geniş diapazonlu rəssamdır, onun

dekorativ-tətbiqi sənət sahəsində yaratdığı qurmalar, tikmələr və hörmələr milli sənətimizin yeni inançlarından xəbər verir [2]. Biz isə əlavə edərdik: “O, milli bədii mədəniyyətimizin incə nümunələrini yaradır”.

Gündəlik həyatımızın estetikası göstərir ki, memarlıq dizaynı, geyim dizaynı və digər dizayn janrları insana, onun həyatının gözəl olmasına, insanın ruhən rahat yaşamasına xidmət edir. Bədii mədəniyyətimizin bir qolu kimi estetik zövqümüzün inkişafına kömək edir. Bu baxımdan Lalə Sadıxovanın bəzək sənəti özünəməxsusluğu ilə yadda qalır. Onun bəzək əşyasında bionika elminin elementlərindən çox incəliklə istifadə etməsi onun qızların zövqünü oxşamaq ideyasından xəbər verir. Lalə Sadıxovanın işlərinin məziyyəti zəriflikdədir. İşlədiyi bəzək əşyalarının qrafik dəqiqliyi, işin yerinə yetirilərkən müəllifin seçdiyi kompozisiya, işin mahiyyətini açmağa kömək edən kompozisiyanın harmonik strukturu, rənglərinin, rəngi harmonik şəkildə seçmək qabiliyyəti dizayner sənətini qiymətləndirən, qədirbilən insanlar üçündür. Dizaynerin bədii sənət nümunələri içərisində elə bir iş yoxdur ki, burada romantik üslub üstünlük təşkil etməsin. Lalə Sadıxovanın sənətkar kredosu öz zəngin fantaziyası ilə tamaşaçılara həyat sevgisi və humanist əhval ruhiyyə aşılamaqdır.

Bədii mədəniyyətimizi inkişaf etdirən bədii təfəkkürlü bu cür qadınlarımızın sayı az deyil. Və biz ümid edirik ki, müstəqil Azərbaycan dövlətinin cəmiyyətimizin və mədəniyyətimizin inkişafı üçün açdığı real imkanlar, xalqımızın estetik dəyərlərə olan hədsiz məhəbbəti sənət adamlarını daha ilhamla işləməyə bundan sonra da ruhlandıracaqdır.

Açar sözlər: Azərbaycan qadını, müstəqillik illər, bədii mədəniyyət, qadın sənətkarlar, dəyərlər.

ƏDƏBİYYAT

1. Heydər Əliyev. Azərbaycan qəzeti, 8 mart 2003-cü il.
2. Novruzova M. Azərbaycan Rəssamlığında qadın obrazı. <http://www.azyb.net/cgi-bin/jurn/main.cgi?id=1050>
3. Gəncəli S. Qadın gözəllik və ülvəiyyət. – Bakı, 2001. s. 277.

Нурлана Керимли (Азербайджан)**Роль женщины в развитии новой культуры в годы независимости**

В статье автор раскрывает значительные достижения женщин Азербайджана. В годы независимости женщины наравне с мужчинами включились в строительство нового общества и активно участвовали в решении социально-экономических вопросов и политической жизни страны.

В исследуемый период, изучая первоисточники, приходим к выводу о том, что не было такой отрасли, где женщины не принимали бы самое активное участие в общественной жизни республики и к тому же они выдвигались на руководящие должности.

Ключевые слова: женщина Азербайджана, годы независимости, художественная культура, творческие женщины, ценности.

Nurlana Karimli (Azerbaijan)**Women's role in the development of a new culture in the years of independence**

In this paper, the author reveals significant achievements of women in Azerbaijan. In the years of independence, women, along with men, joined the building of a new society and actively participated in solving social and economic issues and the political life of the country.

In the period of research, studying primary sources, we come to the conclusion that there was no such sector where women did not take the most active part in the public life of the republic, moreover, they were nominated for leadership positions.

Key words: woman of Azerbaijan, years of independence, artistic culture, women of artisans.